

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СУМСЬКА ФІЛІЯ

Кафедра гуманітарних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни

**«Основи етичної та психологічної підготовки поліцейських»
первинної професійної підготовки поліцейських з професії 5162
«Поліцейський (за спеціалізаціями)»**

262 Правоохоронна діяльність (поліцейські)

**за темою 7– «Комунікативні особливості взаємодії поліцейських із
представниками ЗМІ та громадськістю»**

Суми 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від
27.06.2024 № 22)

Розробник:

Доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук
Тетяна ПОНОМАРЕНКО

Рецензенти:

1. Доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент
Олена МАРКОВА
2. Доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка, кандидат психологічних наук, доцент
Дмитро УСИК

План лекції

1. Правовий статус працівників Національної поліції, журналістів та інших представників ЗМІ.
2. Комунікативні особливості взаємодії поліцейських з представниками ЗМІ та громадськістю.

Рекомендована література:

Основна

1. Борисова О. О. Поліцейська деонтологія : навчальний посібник. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2023. 164 с. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b38cfa8-f87e-4756-8ee7-a5e071acf466/content>
2. Василевська Т. Е. Етика державного управління : підручник. Київ : НАДУ, 2015. 204 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/Etika-derzhavnogo-sluzhbovtsya.pdf>
3. Етика юриста : конспект лекцій / укладач Л. В. Теліженко. Суми : Сумський державний університет, 2020. 163 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/80861/3/Telizhenko_etyka.pdf
4. Професійна етика. *Доброчесність та етика* / ООН. Відень, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_14_final_UKR.pdf
5. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 108 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1/%D0%9F%D0%95%D0%AE%20.pdf>
6. Тофтул М. Г. Етика : підручник. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І.Франка, 2011. 448 с. URL: <http://pe.ptngu.com/04.html>

Додаткова

1. Білоус Т. Л. Професійний саморозвиток і самовиховання майбутніх фахівців як складові сучасного освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Інноваційна педагогіка*. Одеса : видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 61. Т. 1. С. 93–97. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/vip61>
2. Білоус Т. Л., Манько В. О. Соціально-психологічні передумови корупції працівників правоохоронних органів. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, наук. Парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 127–129. URL: <https://univd.edu.ua/uk/dir/401/arkhiv-konferentsiy-seminariv-ta-kruglykh-stoliv>
3. Білоус Т. Л., Лахтарина Т. М. Дослідження професійної деформації працівників правоохоронної органів. *Питання сучасної науки і права* : матеріали XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти (21 квітня 2023р., м. Суми) / Сумська філія ХНУВС. Суми : СФ

ХНУВС, 2023. С. 209–212. URL: <https://sumy.univd.edu.ua/uk/dir/66/materialy-naukovo-praktychnykh-konferentsiy>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 23.07.1996р. документ 995_788. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text
2. Декларація принципів толерантності: затв. резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16.11.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503.
3. Європейський кодекс поліцейської етики: ухвал. рекомендацією Res (2001) 10 Комітету Міністрів Ради Європи від 19.09.2001 р. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>.
4. Загальна декларація прав людини: затв. резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
5. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: затв. резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: ратиф. Законом України від 18.10.2006 р. № 251-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16>.
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
8. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб: затв. резолюцією 51/59 Генеральної Асамблеї ООН від 12.12.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788

Текст лекції

1. Правовий статус працівників Національної поліції, журналістів та інших представників ЗМІ

В умовах реформування найвагомішої ланки правоохоронних органів, а саме Національної поліції України, практика співробітництва поліцейських із засобами масової інформації (далі – ЗМІ) позитивно впливає на правоохоронну діяльність і сприяє підвищенню позитивного іміджу та довіри населення до Національної поліції України загалом.

Національна поліція України та ЗМІ повинні однаково служити інтересам народу, адже функціонують вони в одному соціальному середовищі. Постійна взаємодія зі ЗМІ не лише сприяє поліпшенню рівня довіри населення, але й має профілактичний характер. Проте підвищений рівень криміногенності, спалахи насильства на вулицях, часті випадки непорозуміння між поліцейськими та представниками ЗМІ під час проведення масових заходів, недостовірна (компрометуюча) інформація, подана представниками преси щодо діяльності поліції, велика кількість вчинення правопорушень щодо працівників ЗМІ в зоні ООС змушують дещо переглянути форми та заходи співпраці поліції зі ЗМІ.

поліцією та населенням. Для ведення відкритого діалогу поліцейських зі ЗМІ, в Україні постала необхідність упровадження практик побудови їхніх стосунків у межах партнерської моделі взаємодії, правові основи якої складають цілу систему із законів та підзаконних правових актів.

Вивчення поліцейськими цих правових основ здійснюється під час навчання у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання МВС України, згідно з навчальними планами й програмами, якими передбачено вивчення психологічних дисциплін, пов'язаних з ефективною комунікацією, стресостійкістю поліцейських тощо.

У правовому полі регулювання взаємодії поліцейських патрульної поліції із засобами масової інформації важливу роль відіграють норми Конституції України, які передбачають право громадян на отримання інформації, пов'язаною з їхнім життям та безпекою. Необхідно звернути увагу й на те, що частини 1 та 2 статті 34 Конституції України закріплюють гарантії права на свободу вираження поглядів, передбачаючи: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір».

Варто підкреслити, що свобода слова гарантована також і пунктом 1 статті 10 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, який передбачає: «Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств». Тобто, це означає, що право на свободу слова має кожен: і пересічний громадянин, і правоохоронець, і журналіст. Слід звернути увагу й на те, що у реалізації права на свободу слова в кожній демократичній державі важливу роль відіграють журналісти та засоби масової інформації.

Згідно з Конвенцією Європейського Суду преса є вартовим демократії. Преса має також обов'язок збирати й передавати суспільно-важливу інформацію та ідеї, оскільки громадськість має право їх отримувати. Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 року на сесії Генеральної Асамблеї ООН, прямо диктує (ст. 19) право на свободу переконань та їхнє вільне вираження, що включає в себе і свободу пошуку, одержання й поширення інформації та ідей будь-якими засобами й незалежно від державних кордонів. Це положення Декларації має загальний характер і не дозволяє з достатньою чіткістю говорити про те, яка саме інформація є об'єктом конкретного права людини.

Якщо ж говорити про законодавчу базу, яка прямо регулює взаємодію підрозділу Національної поліції та засобів масової інформації, то слід вказати на Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII «Про Національну поліцію». У статті 9 цього закону вказано, що поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості, забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості

про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. Поліція забезпечує доступ до публічної інформації, власником якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом. Поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом.

Усі інші правові норми з врегулювання взаємодії поліцейських зі ЗМІ представлені законами України «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», які закріплюють право громадян України на інформацію, закладають правові основи інформаційної діяльності; «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», який визначає порядок всебічного й об'єктивного висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації та захисту їх від монопольного впливу органів тієї чи іншої гілки державної влади або органів місцевого самоврядування; «Про Національну поліцію», який прямо вказує на взаємодію з населенням на засадах партнерства, відкритість і прозорість своєї діяльності визначає важливими принципами діяльності поліції; «Про телебачення і радіомовлення», який регулює діяльність телерадіоорганізацій на території України, визначає правові, економічні, соціальні, організаційні умови їх функціонування, спрямовані на реалізацію свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкрите й вільне обговорення суспільних питань; «Про суспільне телебачення і радіомовлення України», який визначає правові й організаційні умови функціонування системи суспільного телебачення та радіомовлення в Україні; «Про інформаційні агентства», який закріплює правові основи діяльності в Україні інформаційних агентств та їх міжнародного співробітництва; «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», який визначає правові, економічні, організаційні засади державної підтримки засобів масової інформації та соціального захисту журналістів. Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 26 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу)» представник ЗМІ має право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом, шукати, запитувати, одержувати та поширювати інформацію; у зв'язку із запитом інформації бути прийнятим посадовими особами; відвідувати державні органи та організації, пресслужби, підприємства та установи; отримувати доступ до документів і матеріалів, за винятком їх фрагментів, що містять відомості, які становлять державну, комерційну або іншу спеціально охоронювану законом таємницю; публікувати, копіювати, оголошувати чи іншим способом відтворювати документи та матеріали: записи, зокрема з використанням засобів аудіо- та відеотехніки, кіно- і фотозйомки, за винятком випадків, передбачених законом; матеріалів, призначених для розповсюдження висловлених власних думок й оцінок; перевіряти достовірність, наданої джерелами, інформації; відмовитися від підготовки за своїм підписом повідомлення або матеріалу, що

суперечить його переконанням; зняти свій підпис під повідомленням або матеріалом, зміст якого, на його думку, було спотворено в процесі редакційної підготовки, чи заборонити або іншим чином домовитися про умови та характер використання цього повідомлення або матеріалу; поширювати підготовлені ним повідомлення та матеріали за власним підписом, під псевдонімом або без підпису. Крім цього, представники преси мають право відкрито проводити фото- та відеозйомку будівель підрозділів поліції, фое та інформаційних стендів у них. Спеціальний дозвіл для цього не потрібний.

2. Комунікативні особливості взаємодії поліцейських з представниками ЗМІ та громадськістю

З огляду на зазначені вище права преси, основними формами взаємодії поліцейських патрульної поліції з представниками ЗМІ мають бути:

- надання журналістам інформації щодо діяльності органів Національної поліції,
- акредитація журналістів при НПУ;
- укладання творчих договорів про співпрацю;
- спільне планування виступів у ЗМІ;
- проведення спільних благодійних акцій, випусків рубрик і теле- та радіопрограм;
- проведення «прямих ліній», «прямих ефірів» та «круглих столів»;
- організація роботи телефонів довіри, вивчення отриманої кореспонденції, відгуків на виступи ЗМІ та підтримка у судових позовах.

Варто зазначити, що і поліцейські, і представники ЗМІ мають бути толерантними один до одного, уважними до слів співбесідника, витриманими, емоційно врівноваженими та дипломатичними.

Аналіз форм взаємодії поліції зі ЗМІ дозволяє зосередити увагу на таких напрямках взаємодії, які в юридичній науковій літературі іноді збігаються з формами взаємодії:

1. Взаємообмін інформацією, що становить спільний інтерес.
 2. Вивчення та аналіз оперативного стану.
 3. Обмін позитивним досвідом.
 4. Проведення спільних семінарів і конференцій.
 5. Участь у правовій пропаганді.
 6. Взаємодія у проведенні цільових заходів (рейдів, патрулювання тощо).
 7. Взаємодія в підвищенні рівня професійної підготовки.
 8. Розроблення та погодження планів взаємодії.
 9. Технічна взаємодія.
 10. Розроблення пропозицій з питань зміцнення правопорядку та вдосконалення законодавства.
 11. Участь у профілактиці правопорушень.
- Вищезазначені форми взаємодії надають можливість поліції:
- налагодити відносини зі ЗМІ;
 - бути впевненим у тому, що до громадськості надходить лише компетентна інформація;

- знати щодо підтримки з боку ЗМІ у випадку офіційного оприлюднення інформації;
- бути надійними партнерами із представниками ЗМІ у налагодженні суспільних відносин з громадськістю;
- реалізовувати взаємодію на високому професійному рівні;
- знати, що інформація, яка становитиме державну таємницю, не буде оприлюднена.

Також, час від часу, між цими структурами може формуватися соціальний альянс, який короткостроково об'єднує сили для конкретної мети.

Забезпечуючи публічну безпеку і порядок, поліцейські патрульної поліції зі ЗМІ повинні з'ясувати:

- місце розташування журналістів та відеокамер;
- порядок пересування представників ЗМІ, які забезпечують відео- та фотозйомку;
- можливість роботи ЗМІ за «живим» ланцюгом правоохоронців;
- можливість організувати коментар уповноваженої особи «з місця забезпечення поліцейськими публічної безпеки і порядку».

Якщо ж під час виконання поліцейськими службових завдань виникла надзвичайна ситуація, то вони можуть сповістити журналісту:

- вичерпну інформацію щодо події без надмірної деталізації;
- інформацію про час, дату, місце затримання підозрюваного;
- інформацію чи був спротив з боку підозрюваної особи, застосування зброї;
- інформацію щодо характеру, суті та формулювання звинувачення (вказати статтю Кримінального кодексу, викласти, у чому полягає диспозиція статті та яка передбачена санкція);
- інформацію щодо необхідності допомоги з боку громадян та її вид;
- ім'я та прізвище особи, яка проводить слідчі дії (це стосується висвітлення діяльності органу, який проводить розслідування та сприяє інформуванню громадян).

Причому журналісту слід пам'ятати, що законодавство обмежує доступ до наступної інформації:

- прізвище, ім'я та по батькові затриманого, підозрюваного, обвинуваченого до набрання чинності вироком суду (ст. 296 ЦК України);
- прізвище, ім'я та по батькові потерпілого без його згоди (ст. 296 ЦК України);
- будь-які фото- або відеоматеріали, які вказують на особу у випадках розшуку особи або для захисту прав та інтересів фізичної особи.

Однак така інформація може бути надана за наявності виняткових обставин:

- коли розголошення такої інформації допоможе розслідуванню, розшуку або в затриманні підозрюваного, або для захисту прав та інтересів фізичної особи;
- необхідна для громадян як попередження про можливу небезпеку;

– є загальновідомою для громадян через великий суспільний резонанс або стосується публічної особи.

Слід зазначити, що саме засоби масової інформації є найшвидшими та найпотужнішими комунікаційними каналами й можуть стати у пригоді правоохоронцям при розв'язанні питань громадської безпеки, забезпечення правопорядку тощо.

Тому працівники патрульної поліції:

- мають приходити на допомогу журналістам, коли їх б'ють, виганяють, порушують їхні професійні права, заважають їм виконувати професійні обов'язки;

- не можуть удавати, що нічого не відбувається в конфліктній ситуації;

- мають виявляти повагу до журналістів як до співгромадян, не ставитися до них зверхньо, не принижувати їхню гідність;

- повинні пред'являти свої посвідчення;

- мають допускати журналістів до периметра, ближчого до місця подій, щоб вони мали змогу якісніше висвітлити події, якщо це не заважає виконувати свої обов'язки;

- повинні пропускати журналістів на виборчі дільниці, якщо їх кількість відповідає нормам закону.

Поліцейським важливо знати, що згідно зі ст. 171 Кримінального кодексу України такі дії, як:

- недопущення журналіста до участі у пресконференції;

- позбавлення журналіста чи засобу масової інформації можливості скористатися переважним правом на одержання інформації;

- необґрунтована відмова в задоволенні запиту щодо доступу до офіційних документів або наданні письмової чи усної інформації;

- незаконне вилучення тиражу друкованої продукції – можуть розцінюватись як перешкоджання законній професійній діяльності журналіста (протиправне створення будь-яких перепон, обмежень, заборон щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації окремим журналістом (журналістами) чи засобом масової інформації) та тягнути за собою юридичну відповідальність.

Зі свого боку журналісти повинні:

- дотримуватися стандартів ввічливої поведінки та правил журналістської етики, бути ввічливими з поліцейськими патрульної поліції, виконувати прохання працівників поліції;

- виявляти повагу до правоохоронців як до співгромадян, не ставитися до них зверхньо, не принижувати їхню гідність;

- не вступати до словесної перепалки з правоохоронцями в місцях масового скупчення людей;

- не вчиняти провокаційних дій у зонах масових заходів, які контролюються поліцейськими патрульної поліції;

- не заважати фізичним втручанням роботі працівників виборчих комісій, не брати участь у виборчих технологіях та маніпуляціях на виборчих дільницях;

– журналісти повинні відвідувати інструктажі для ознайомлення з тими, хто забезпечуватиме безпеку заходу, та з оперативною ситуацією. Необхідно зазначити, що ділове спілкування передбачає не стільки передачу емоційних станів, скільки передачу належної інформації. Саме тому для змістовного ділового спілкування між поліцією та представниками преси необхідно, перш за все, вміти говорити й вміти слухати.